

Steunpunt beleidsrelevant onderzoek
3de generatie

Armoede

Een verkennend onderzoek naar het gebruik van voedselbedeling

Anneline Geerts
Tuur Ghys
Danielle Dierckx

Juni 2013

VLAS Studies 10

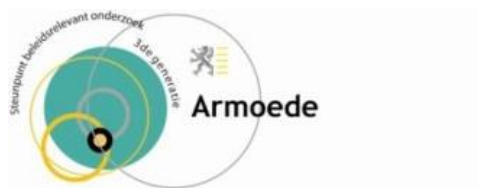
Het Vlaams Armoedesteunpunt is een samenwerkingsverband van UA, KU Leuven, KdG-Hogeschool en UGent.

Gelieve naar deze publicatie te verwijzen als volgt:

Geerts, A., Ghys, T., Dierckx, D. (2013), Een verkennend onderzoek naar het gebruik van voedselbedeling, VLAS-Studies 10, Antwerpen: Vlaams Armoedesteunpunt.

Voor meer informatie over deze publicatie: Tuur.ghys@uantwerpen.be of Danielle.dierckx@uantwerpen.be

Deze studie werd uitgevoerd in het kader van het Vlaamse armoedesteunpunt en werd gefinancierd door de Vlaams Minister bevoegd voor Armoedebestrijding, Ingrid Lieten.
De conclusies van deze publicatie vertolken niet noodzakelijk de visie van de opdrachtgever.

© 2013 Vlaams Armoedesteunpunt

p.a. Vlaams Armoedesteunpunt
Centrum OASeS
Sint Jacobstraat 2 (M232)
2000 Antwerpen

Deze publicatie is ook beschikbaar via www.vlaamsarmoedesteunpunt.be

Voorwoord

Dit onderzoek is een verkenning van de motieven die gebruikers van de voedselbedeling in Vlaanderen drijven om beroep te doen op voedselbedeling. Het wil hiermee aansluiten bij het vraagstuk over de bijdrage van voedselbedeling aan structurele armoedebestrijding. Het is een bescheiden onderzoek van twee maanden in de schoot van het Vlaams armoedesteunpunt uitgevoerd door Centrum OASeS van de Universiteit Antwerpen.

Voor we onze aanpak en resultaten voorstellen, willen wij uitdrukkelijk alle mensen bedanken die deelnamen aan dit onderzoek. In de eerste plaats zijn dat de gebruikers van de voedselbedeling, die met ons in alle vertrouwen hun persoonlijke ervaringen en beschouwingen deelden. We danken ook alle verenigingen en organisaties, die tijd maakten om de vragenlijst in te vullen of een groepsgesprek te organiseren. De Vlaamse coördinerend Minister voor armoedebestrijding danken we voor haar aandacht voor de thematiek. We hopen met al deze mensen het debat over een meer structurele armoedebestrijding constructief en proactief verder te kunnen stimuleren.

Danielle Dierckx

Anneline Geerts

Tuur Ghys

Antwerpen, Juni 2013

Inhoudstafel

1.	Inleiding.....	5
2.	Onderzoeksmethode.....	6
3.	Personen die gebruik maken van voedselbedeling	7
3.1.	Kwetsbare groepen	7
3.2.	Evolutie in aantal en aard van gebruikers	8
4.	Motieven: waarom maken mensen gebruik van voedselhulp?.....	9
4.1.	Tekort aan financiële middelen	9
4.2.	Honger.....	10
4.3.	Sociaal isolement.....	11
5.	Hoe ervaren mensen voedselhulp?	11
6.	De consumptie van het ontvangen voedsel.....	13
7.	Op welke noden biedt voedselhulp een antwoord?.....	16
7.1.	Noodhulp	16
7.2.	Aanvulling bij een tekort aan financiële middelen.....	16
7.3.	Sociaal contact en vrijetijdsbesteding.....	17
7.4.	Kledij en materiaal.....	18
8.	De organisatie en werking van voedselhulpinitiatieven: pijn- en aandachtspunten	18
8.1.	Machtsverhoudingen: de rol van vrijwilligers en de regels van het voedselverdeelpunt	18
8.2.	Bestrijden van vooroordelen en discriminatie	19
8.3.	De opleiding van vrijwilligers.....	20
8.4.	Een gevarieerd en gezond voedselaanbod	20
9.	Voedselhulp en armoedebestrijding.....	21
10.	Conclusies.....	23

1. Inleiding

Nog nooit eerder deden zoveel mensen in België beroep op voedselhulp. In 2011 klopten meer dan 117.000 mensen bij een voedselverdeelpunt aan voor hulp (Van Haarlem, Coene, 2012). Er ontvangen nu bijna dubbel zoveel mensen voedselhulp als in 1995. Het gaat niet enkel om kansarmen, ook de vroegere middenklasse moet al eens aankloppen. Zo zijn er de kleine zelfstandigen die failliet gingen en met een schuldenberg zijn opgezadeld.

De laatste jaren vinden ook gepensioneerden steeds vaker hun weg naar voedselverdeelpunten. Ze hebben het moeilijk om rond te komen met een klein pensioen. Ook eenoudergezinnen zijn een vaak geziene klant bij de voedselbedeling. Ze komen niet toe met één loon of een uitkering en hebben geen reserves achter de hand.

Hoewel men meestal spreekt over de voedselbanken, duiden we de organisaties waar mensen rechtstreeks terecht kunnen voor een voedselpakket correcter aan als voedselverdeelpunten. De Belgische Voedselbanken bestaan uit negen vzw's, min of meer georganiseerd volgens de provincies (OVAM, 2012; Ghys, 2012). Daarnaast is er één koepelorganisatie, de Federatie. Zij coördineert de werking van dit netwerk van negen regionale opslag- en verdeelcentra (de eigenlijke voedselbanken). In Vlaanderen zijn er voedselbanken aanwezig in de provincies Antwerpen (Voedselbank Antwerpen-Mechelen-Turnhout, gevestigd in Mortsel), Oost-Vlaanderen (Voedselbank Oost-Vlaanderen, gevestigd in Eke-Nazareth), West-Vlaanderen (Voedselbank West-Vlaanderen, gevestigd in Kuurne) en Limburg (Voedselbank Limburg, gevestigd in Hasselt). Voedselbanken verzamelen voedseloverschotten, die ze gratis krijgen van de voedselindustrie en distributie (warenhuizen), waarmee ze deze bedrijven helpen te besparen op afvalverwerking (Ghys, 2012). Een kleiner gedeelte komt uit inzamelingen en van veilingen. Tot nu toe komt het grootste gedeelte voedsel echter nog steeds uit de landbouwoverschotten en voorraden uit het Europees Programma voor Voedselhulp aan de Minstbedeelden. Deze voorraden worden in België verdeeld door het Belgische Interventie- en Restitutiebureau (BIRB). Deze bevoorrading vanuit de Europese markt staat echter steeds meer onder druk.

De voedselbanken treden op als tussenschakel om voedsel te verdelen aan meer dan 600 caritatieve verenigingen, die op hun beurt het voedsel aan minderbedeelden distribueren (OVAM, 2012; Ghys, 2012). Deze verenigingen verdelen naast voedsel vaak ook andere zaken, zoals kledij en speelgoed.

Een aantal verenigingen krijgen de benaming 'sociale kruidenier'. De sociale kruideniers zijn een nieuw fenomeen dat de voorbije jaren ontstond in tal van Vlaamse steden (OVAM, 2012). Het essentiële verschil met de werking van andere voedselverdeelpunten is dat de klanten (een

verminderde prijs) betalen voor de producten die ze zelf kunnen kiezen uit het beperkte aanbod. Toch krijgen mensen ook hier vaak een aantal gratis producten mee. Het gaat dan meestal om conserven en droge voeding uit het programma voedselhulp van de Europese Unie, verdeeld door het Belgisch Interventie- en Restitutiebureau (BIRB).

Ook elders in Europa lijkt de crisis tot honger te leiden. Het Rode Kruis laat weten nu meer voedselpakketten uit te delen dan aan het einde van de Tweede Wereldoorlog (De Standaard, 17 maart 2013). Nu ook steeds meer Belgen afhankelijk dreigen te worden van voedselhulp, dringt een verkenning van de leefwereld van mensen die gebruik maken van dit soort hulp zich op. Eerder onderzoek naar voedselbedeling in België richtte zich op het zoeken naar participatieve en activerende initiatieven (Driessens et al, 2012) en de rol van voedselbanken binnen de samenleving (Ghys, 2012). Dit onderzoek zal echter focussen op het gebruik en de gebruikers. Waarom maken mensen gebruik van voedselhulp? Hoe ervaren en gebruiken mensen deze hulp? Welke effect heeft het op hun leven? Er ontstaan steeds meer voedselhulpinitiatieven. Welke noden kunnen deze sociaal innovatieve initiatieven lenigen? Welke problemen worden vaak ervaren? Dit verkennend onderzoek wil verder de basis vormen voor de discussie over de rol van voedselhulp in structurele armoedebestrijding.

2. Onderzoeksmethode

Om zoveel mogelijk informatie te verzamelen over de leefwereld en beweegredenen van personen die gebruikmaken van voedselhulp, kozen we voor het achterhalen van informatie via drie sporen. We stuurden een vragenlijst naar personen die actief zijn bij een vereniging die aan voedselbedeling doet, al dan niet als vrijwilliger; we verzamelden via interviews getuigenissen van personen, die gebruik maken van voedselhulp. Ten slotte organiseerden we een aantal groepsgesprekken over de ervaringen met voedselhulp bij armenverenigingen. Aangezien het over verschillende sporen gaat hoeft hier niet noodzakelijk hetzelfde uit naar voren te komen, en kunnen ze bij wijze van triangulatie elkaar aanvullen of corrigeren.

We stelden een vragenlijst op voor personen (vrijwilligers en professionelen) die werkzaam zijn bij een vereniging die aan voedselbedeling doet – verder ook een voedselverdeelpunt genoemd. Deze vragenlijst werd via e-mail en post verstuurd naar verenigingen in heel Vlaanderen. Medewerkers van 68 verschillende verenigingen stuurden een ingevulde vragenlijst terug (zie bijlage 1). Merk op dat de informatie die hieruit komt over schattingen van verenigingen gaat, en

dus niet altijd in (betrouwbare) cijfers uit te drukken is, al worden er wel verhoudingen en evoluties door duidelijk.

Een tweede spoor betrof het afnemen van een aantal kwalitatieve interviews met personen die gebruik maken van voedselhulp. We interviewden 18 personen die wekelijks of maandelijks een voedselpakket afhalen en/of een bezoek brengen aan een sociale kruidenier. 14 personen zijn woonachtig in de stad Antwerpen, 2 personen in de gemeente Schoten (in de provincie Antwerpen) en 2 personen in de gemeente Houthalen-Helchteren (in de provincie Limburg). Achteraan in bijlage 2 kan meer informatie over de geïnterviewde respondenten gevonden worden. Merk op dat het aantal mensen zonder papieren oververtegenwoordigd is in de interviews (meer bereidwilligheid) en niet representatief is voor de doelpopulatie uit de vragenlijsten en groepsgesprekken.

Ten slotte organiseerden we drie groepsgesprekken bij verenigingen die lid zijn van het Vlaams netwerk tegen armoede (zie bijlage 3). We discussieerden over het thema voedselhulp met personen die er gebruik van maken of dit in het verleden deden of mensen kennen in hun directe omgeving die één of meerdere voedselverdeelpunten bezoeken.

3. Personen die gebruik maken van voedselbedeling

3.1. Kwetsbare groepen

In de inleiding zagen we reeds dat bepaalde groepen – zoals gepensioneerden en eenoudergezinnen – steeds vaker gebruik moeten maken van voedselhulp, maar dit is zeker niet het overheersende publiek. Uit de ingestuurde vragenlijsten blijkt dat naast de eenoudergezinnen en alleenstaanden, de grootste groep afnemers van voedselhulp vaak gezinnen met kinderen zijn. Daarbij gaat het vaak om gezinnen met een schuldenlast.

Wat betreft de leeftijd van personen die gebruik maken van voedselhulp zien we dat de meeste voedselverdeelpunten voornamelijk mensen ontvangen tussen de 35 en 60 jaar. Ook jongere mensen – de groep min 35 – maken een grote groep van het cliënteel uit. Bij sommige verdeelpunten is dit de grootste groep. Slechts enkele verenigingen ontvangen hoofdzakelijk 60-plussers, het gaat dan meestal om alleenstaanden. Bij de meeste verdeelpunten betreft dit echter de kleinste groep, mogelijk speelt schaamte (Ghys, 2012) hierin een grotere rol dan bij andere groepen.

Wanneer we kijken naar de nationaliteit en/of herkomst van personen die gebruikmaken van voedselhulp, blijkt uit de vragenlijsten dat de meeste verdeelpunten hoofdzakelijk autochtone

Belgen helpen. Bij andere verdeelpunten zien ze dan weer een meer gemengd publiek, waarbij ongeveer de helft uit personen van vreemde origine bestaat.

Enkele verdeelpunten zien een overwegend allochtoon publiek. Het gaat dan voornamelijk om personen van Marokkaanse en Oost-Europese herkomst. We wijzen er hier op dat de nationaliteit en/of herkomst van personen die langskomen bij een voedselverdeelpunt niet altijd gekend is door de medewerkers van de verenigingen. Het is voor sommige verdeelpunten dan ook moeilijk om een schatting te maken. Ook de definitie van herkomst die gehanteerd wordt, kan de aantallen beïnvloeden.

Sommige voedselverdeelpunten die een zeer gemengd publiek bedienen, zien tussen hun cliënteel een groot aantal personen zonder wettige verblijfspapieren. Tot deze groep behoren personen met een waaier aan verschillende nationaliteiten. Voor deze groep van mensen zonder papieren is voedselhulp vaak één van de weinige vormen van hulp waarop ze beroep kunnen doen.

3.2. Evolutie in aantal en aard van gebruikers

Bijna alle voedselverdeelpunten zien een stijging van het aantal behoeftigen. Sommige medewerkers wijten dit aan de gevolgen van de economische crisis, waardoor er een toename is van mensen uit de lagere middenklasse. Verschillende verenigingen zien een daling van de gemiddelde leeftijd van personen die een beroep doen op voedselhulp. Bovendien is er een toename van (jonge) eenoudergezinnen en koppels met kinderen.

De laatste jaren stellen we een stijging vast van het aantal behoeftigen – ondanks de strengere normen gehanteerd door het OCMW. Minder allochtonen maar meer eigen mensen, ouderen en ontwrichtte gezinnen. (medewerker voedselverdeelpunt, Limburg)

Verschillende verenigingen menen wel een toename vast te stellen van het aantal personen van buitenlandse herkomst. Dit zorgt in veel verenigingen voor spanningen tussen deze groep en de groep van autochtone Belgen. Hierop komen we later nog terug.

4. Motieven: waarom maken mensen gebruik van voedselhulp?

Er bestaan heel wat redenen die mensen de stap doen zetten naar voedselbedeling. We onderscheiden hier de drie meest voorkomende beweegredenen: geldgebrek, honger en sociaal isolement. Dikwijls gaat het om een combinatie van factoren, en is het onderscheid moeilijk te maken. Er bestaan ook verschillen in motieven tussen verschillende groepen. Zo doen personen van buitenlandse herkomst die illegaal in België verblijven vaker beroep op voedselhulp omdat ze honger lijden en zich in een noodsituatie bevinden.

In veel gevallen zijn mensen doorverwezen naar een voedselverdeelpunt door een OCMW of andere sociale dienst. Deze instellingen hanteren een tekort aan financiële middelen als het belangrijkste criterium voor doorverwijzing.

4.1. Tekort aan financiële middelen

Personen die langsgaan bij een voedselverdeelpunt of sociale kruidenier bevinden zich in een precaire financiële situatie. Allerlei factoren leiden ertoe dat deze mensen een tekort aan financiële middelen ervaren. Vaak gaat het om personen met een schuldenlast, al dan niet in collectieve schuldbemiddeling. Wanneer ze de kosten voor een woning en energiefacturen aftrekken van hun budget, blijft er niet veel meer over.

Anderen zijn in een financieel precaire situatie terecht gekomen na een scheiding, het overlijden van een partner, medische problemen of langdurige werkloosheid. Nog anderen zijn in de onmogelijkheid een job uit te oefenen, door een gebrek aan wettige verblijfspapieren. Ook gebeurt het dat mensen voedselhulp gebruiken als een tijdelijke overbrugging, terwijl ze wachten op een andere vorm van steun, bijvoorbeeld een uitkering van het OCMW of ziekenfonds, die administratief nog in orde dient te worden gemaakt.

Uit de vragenlijsten blijkt dat geldgebrek door de medewerkers van voedselverdeelpunten als het motief bij uitstek wordt aangeduid voor het beroep doen op voedselhulp. Ook de geïnterviewde respondenten geven dit aan. Ze komen moeilijk rond met de middelen waarover ze beschikken en trachten te besparen daar waar ze kunnen. Vaak lijden deze mensen aan “overlevingsstress” omdat het elke maand opnieuw onzeker is of ze financieel toe zullen komen. Het ontvangen van voedselhulp kan ertoe leiden dat ze minder stress ervaren en zich beter kunnen concentreren op andere zaken, zoals de zoektocht naar werk.

Ik ben grotendeels afhankelijk van voedselhulp. Ik heb het nodig, want mijn uitkering is te laag. (alleenstaande man, 60 jaar)

Ik leef van een minimum werkloosheidsuitkering. Er blijft niet veel over nadat ik alle kosten heb betaald. (jonge moeder)

Financieel ging het niet meer. Mijn budget raakte op. Na het betalen van al mijn vaste kosten houd ik amper iets over. (alleenstaande man die van een invaliditeitsuitkering leeft, 55 jaar)

Ik heb geen geld, geen inkomen. Ik kan niet werken want dat gaat niet zonder papieren. (alleenstaande vrouw zonder papieren, 32 jaar)

Ik heb geen geld om eten te kopen. Ik overleef met de hulp van vrienden. (alleenstaande moeder zonder papieren, 38 jaar)

4.2. Honger

Uit de interviews met personen die gebruik maken van voedselhulp blijkt dat weinig personen beroep doen op voedselhulp omdat ze honger lijden. Door een gebrek aan financiële middelen kan men zich echter niet alle voedingsproducten veroorloven. Vaak leven mensen in armoede dan ook op een erg eenzijdig dieet. Toch vinden deze mensen meestal een (al dan niet legale) oplossing om aan het hoogstnodige te geraken en lijden ze aldus in de meeste gevallen geen acute honger.

We zien bovendien dat mensen die een voedselpakket afhalen soms voedsel achterlaten op straat of in de vuilnisbak gooien. Dit gebeurt meer wanneer ze door de organisatie verplicht worden om alles mee te nemen. Dit wijst erop dat personen die beroep doen op voedselhulp vaak selectief zijn (of moeten zijn) in het voedsel dat ze effectief consumeren.

Uit de ingestuurde vragenlijsten kunnen we echter opmaken dat een groot aantal medewerkers bij voedselverdeelpunten honger als een belangrijk motief zien bij een aantal van hun klanten.

4.3. Sociaal isolement

Isolement komt volgens de meeste medewerkers bij voedselverdeelpunten slechts weinig of soms voor als motief voor een bezoek. Al zijn er ook verenigingen die dit als een belangrijk motief zien. Dit besluiten ze ondermeer uit de observatie dat mensen ruim op tijd voor de wachttijd aanwezig zijn, zodat ze de tijd kunnen nemen om met andere mensen een babbeltje te slaan. Uit de interviews blijkt dat dit laatste ook kan zijn omdat ze hun beurt niet willen missen. Vaak stellen mensen het op prijs dat ze hun hart kunnen luchten bij een medewerker.

De interviews en groepsgesprekken met personen die gebruikmaken van voedselhulp tonen dat personen misschien niet zozeer een bezoek brengen aan een voedselverdeelpunt omdat ze op zoek zijn naar sociaal contact, doch, de contacten die ze opbouwen en het luisterend oor van de medewerkers worden als een zeer aangenaam neveneffect beschouwd.

5. Hoe ervaren mensen voedselhulp?

Medewerkers van voedselverdeelpunten onderscheiden twee soorten reacties wanneer mensen voor voedselhulp komen: sommige mensen vinden het gewoon, waar het voor andere beschamend is om hulp te vragen. Vaak zijn mensen erg verlegen, zeker als het de eerste keer is dat ze voor dit soort hulp komen. Ze hebben een zekere schroom moeten overwinnen om te kunnen toegeven dat ze voedselhulp nodig hebben. Dit is meestal een grote stap. Zo getuigen ook enkele respondenten die geïnterviewd werden.

De eerste keer (dat je voedselhulp ontvangt) voel je je heel klein. (alleenstaande man, 53 jaar)

De eerste keer weende ik: 'Hoe kan dit nu? Dat ik hier moet komen...'. Ik had dat nooit eerder moeten doen. Maar nu ben ik het gewoon. (vrouw met schuldenlast, 72 jaar)

Ik schaam mij. Dit is voor arme en oude mensen en mensen met kinderen. Ik ben nog jong. (man zonder papieren, 24 jaar)

Na enige tijd naar de voedselbedeling te gaan, ontstaat er vaak een vertrouwenssfeer tussen de gebruikers en de medewerkers, alsook solidariteit tussen de gebruikers onderling. Ze zien rondom hen dat er nog mensen zijn die het moeilijk hebben en dat steunt hen.

Ik ben niet beschaamd. Iedereen hier heeft problemen en miserie. (alleenstaande vrouw, 64 jaar)

Vroeger vond ik het ambetant; ik was een beetje beschaamd. Nu niet meer want veel mensen doen het. (alleenstaande moeder, 39 jaar)

Een medewerker van een voedselverdeelpunt in de provincie Limburg vertelt:

De ontmoeting tussen hulpverlener en minderbedeelde resulteert na zoveel contacten in een sfeer van opluchting en vertrouwen, want er zijn nog mensen die naar hen luisteren en tijd maken.

Vaak willen mensen die gebruikmaken van voedselhulp iets terug doen, en wensen ze zelf als vrijwilliger aan de slag te gaan bij het voedselverdeelpunt.

Niet bij alle verdeelpunten is de sfeer echter zo gemoedelijk. Hoe dan ook blijft het ontvangen van voedselhulp voor een grote groep personen vooral een dwingende noodwendigheid. Verschillende respondenten geven aan dat ze geen gebruik meer willen maken van voedselhulp zodra ze zonder de hulp kunnen.

Als ik geen voedselhulp meer nodig heb, kom ik niet meer. Ik zou wel nog eens op bezoek komen om de mensen te blijven zien. (vrouw met schuldenlast, 72 jaar)

Veel mensen zijn graag snel weer buiten na het afhalen van hun voedselpakket of een bezoek aan de sociale kruidenier. Ze voelen zich soms vernederd, zeker wanneer ze worden blootgesteld aan verwijten van voorbijgangers – wanneer ze bijvoorbeeld op straat moeten aanschuiven. Er wordt ook veel belang gehecht aan het respecteren van hun privacy door de medewerkers.

De vrijwilligers die er werken zijn weinig gevoelige mensen. We moeten buiten aanschuiven, ook in de winter, dan sta je daar te verkleumen. (...) De mensen die er werkzaam zijn, zouden zwijgplicht moeten hebben. Dat is nu hier niet zo: de vrijwilligers houden de informatie niet voor zichzelf. Die gaan doorvertellen op café: “Weet je wie ik gezien heb in de rij?”. (alleenstaande man, 55 jaar)

Medewerkers van verschillende verenigingen onderscheiden naast verlegenheid en schroom ook een tweede soort reactie: het gaat dan om personen die de aangereikte hulp als vanzelfsprekend beschouwen. Ze spreken in termen van 'recht hebben op' en vinden het niet meer dan normaal dat ze voedselhulp ontvangen. Tot deze groep horen ook personen die eerder veeleisend en afstandelijk zijn.

Hulpverleners stellen zich in dit verband soms dan weer de vraag of het wel wenselijk of vanzelfsprekend is dat men van hulpbehoeftigen verwacht dat ze zonder meer dankbaar zijn. Een medewerker van een hulpverleningsorganisatie verklaart in dit verband:

Ik heb de indruk dat het feit van voedsel te kunnen geven een goed gevoel bezorgt aan de 'gevers', zonder dat die echt stil staan bij het gevoel van de 'krijger', die vaak niet anders kan dan dankbaar zijn of op de duur gewoon apathisch gaat aanvaarden wat men in zijn/haar handen stopt. Is het zo logisch dat je altijd "dank u" moet zeggen voor iets wat je misschien/waarschijnlijk echt nodig hebt?

Hierbij is het interessant in gedachte te houden dat de voedselbedeelpunten het voedsel dat ze verdelen meestal zelf ook (gratis) gekregen hebben, en de rollen gever/nemer eerder met toegang dan met bezit te maken hebben.

6. De consumptie van het ontvangen voedsel

De manier waarop personen het ontvangen voedsel gebruiken, hangt vooral af van de kwaliteit en kwantiteit van het voedsel en de frequentie van de verdeelmomenten. Hoewel dit nergens gepretendeerd werd, vermelden we voor alle duidelijkheid dat men zich geen maand kan voeden met een voedselpakket. De geïnterviewde respondenten vertellen hoe ze voornamelijk de EG-producten bewaren, dat zijn immers meestal conserven of droge voeding. Andere producten dienen vaak snel geconsumeerd te worden, daar ze niet lang bewaard kunnen worden en vaak tegen de vervaldatum aanleunen of die zelfs al overschreden hebben.

Ik kan niet alles aan mijn kinderen geven. De yoghurt die bijna slecht is, laat ik hen niet eten.
(alleenstaande moeder zonder papieren, 34 jaar)

Wanneer personen slechts één keer per maand terecht kunnen bij een voedselverdeelpunt dienen zich grotere problemen aan met betrekking tot de consumptie van het voedsel. Vaak

krijgen personen dan immers een groot pakket aan voedsel dat ze niet kunnen bewaren om het verbruik te spreiden over de tijdsperiode van één maand. Bovendien hebben veel personen geen diepvries of koelkast thuis, waardoor producten die snel vervallen vaak moeten worden weggegooid.

We mogen 1x per maand gaan, dan krijg je veel producten die snel vervallen, die krijg je dan niet binnen de 3 dagen op. We krijgen bijvoorbeeld verpakte rijstpap die snel gaat vervallen, als je geen koelkast of diepvries hebt, kan je dat niet allemaal consumeren. We krijgen bijvoorbeeld ook 10 pakjes paté, als je dat niet kan invriezen... En in de zomer moeten we vaak heel lang wachten, als je dan vlees krijgt, moet je al heel snel zijn om dat op temperatuur te kunnen houden. (...) Het zou beter zijn dat we 2x per maand konden gaan.
(alleenstaande man, 55 jaar)

Ook wanneer producten wel bewaard kunnen worden, stellen zich andere problemen. Wanneer mensen een groot aantal producten mee krijgen, is het moeilijk om deze te vervoeren. De meeste hulpvragers beschikken niet over een auto. Zeker voor oudere mensen is het soms niet evident om zich te verplaatsen of om zware tassen te dragen.

Daarnaast weet niet iedereen hoe ze bepaalde producten moeten klaarmaken. Nog anderen kunnen producten niet consumeren omwille van gezondheidsredenen bijvoorbeeld.

Sommigen zijn zeer creatief en gebruiken alle producten, maar dit is een minderheid. De meesten kunnen ofwel niet zelf bereidingen maken, of ze vinden het gebruik van gas en elektriciteit te duur voor de verwerking van hun producten. Dan stapelen ze de producten gewoon op. Nog anderen kennen de EG-producten niet en willen ze niet omwille van onkunde, godsdienst of andere redenen. (medewerker voedselverdeelpunt, West-Vlaanderen)

Gezien meermaals de knowhow tot gebruik, bereiding en spreiding tot gebruik ontbreekt, wordt regelmatig het advies tot aanwending ervan door onze begeleiders tijdens de bedeling gegeven. (medewerker voedselverdeelpunt, Limburg)

Er wordt geen rekening gehouden met de verschillende diëten van mensen. Sommige mensen zijn bijvoorbeeld allergisch voor melk maar worden toch verplicht de melk mee te nemen. Andere mensen mogen geen dierlijk vet eten om gezondheidsredenen, maar olijfolie geven ze niet. Ik stapel de flessen olie thuis op. (alleenstaande man, 55 jaar)

Wanneer we deze beperkingen samennemen met het ontbreken van de mogelijkheid tot opslag (vriezer) of bereiding (energie) voor de allerarmsten, moeten we vaststellen dat voedselbedeling zelfs als noodoplossing niet iedereen kan helpen. Hierbij komt dat niet iedereen (overall) toegang heeft tot deze hulp. Uit de bevraging blijkt namelijk dat verschillende bedelpunten door de toegenomen vraag met wachtlijsten werken.

Verschillende geïnterviewde respondenten getuigen hoe voedselverdeelpunten vaak strikte regels hanteren met betrekking tot het achterlaten of wisselen van voedingsproducten onderling. Vaak worden mensen verplicht het pakket in zijn geheel mee te nemen, ook wanneer ze zelf aangeven dat ze bepaalde producten niet kunnen consumeren. Ook het doorgeven van voedsel aan derden, bijvoorbeeld familieleden of burens, is taboe. Al geven sommige respondenten toe dat ze af en toe iets geven aan anderen, zeker wanneer ze veel producten hebben die ze zelf niet allemaal op krijgen.

Je mag zozegd niets aan anderen geven, maar eens we buiten zijn, wisselen we dingen onderling. (...) Als ik iets niet lust of als het te veel is dan geef ik wel eens iets aan mijn moeder bijvoorbeeld. (alleenstaande moeder, 30 jaar)

Meestal heb ik niets over, en wanneer ik eens iets aan vrienden wou geven, wouden ze dat niet aannemen. Eigenlijk vind ik dat ook taboe. Want als je het ontvangen voedsel aan anderen geeft, schiet het zijn doel voorbij. (alleenstaande man, 53 jaar)

Ik deel het voedsel met mijn flatgenoten. (alleenstaande man zonder papieren, 38 jaar)

Met betrekking tot de gehanteerde regels zien we een verschil tussen voedselverdeelpunten en sociale kruideniers. Waar mensen bij voedselverdeelpunten vaak geen andere keuze hebben dan het voedselpakket in zijn geheel mee te nemen, zorgt de werking van sociale kruideniers ervoor dat mensen enkel aankopen wat ze nodig hebben.

7. Op welke noden biedt voedselhulp een antwoord?

7.1. Noodhulp

Een groep waarvoor voedselhulp vaak de enige soort hulp is waarop beroep kan worden gedaan, zijn de mensen zonder wettige verblijfsdocumenten. Zij kunnen vaak niet terecht bij de reguliere dienst- en hulpverlening en beschikken dus evenmin over een uitkering. Ze overleven met behulp van vrienden en kennissen en/of de hulp van middenveldorganisaties waar ze wel terecht kunnen. Door een gebrek aan inkomen en vaak ook aan een sociaal netwerk, is voedselhulp voor deze groep vaak onontbeerlijk.

7.2. Aanvulling bij een tekort aan financiële middelen

Door het ontvangen van voedselhulp kunnen personen zich minder zorgen maken over de uitgaven die ze normaliter doen voor voeding. Ze hebben de zekerheid dat ze over een aantal producten kunnen beschikken, ook wanneer er daar op het einde van de maand geen financiële middelen meer voor over blijven. Bovendien kunnen ze zich door de hulp een aantal producten veroorloven die ze anders waarschijnlijk niet zouden kunnen kopen. Dit laat hen toe meer variëteit te brengen in hun voeding. Bezoekers van een sociale kruidenier getuigen hoe ze bepaalde merkproducten kunnen aankopen die ze in een gewone supermarkt niet zouden kunnen bekostigen.

Het ontvangen van voedselhulp laat mensen toe te besparen op hun uitgaven voor voedsel. Doordat voedsel een minder grote hap uit hun budget neemt, kunnen ze het uitgespaarde geld spenderen aan andere zaken.

Ik heb het financieel heel moeilijk, dus alle beetjes helpen. Je moet het eten niet zelf kopen, dus je kan het geld voor iets anders gebruiken. (alleenstaande vrouw, 54 jaar)

Zonder de voedselhulp kom ik de maand niet rond. (alleenstaande man, 60 jaar)

Je spaart er veel geld mee uit. Je krijgt hier bijvoorbeeld veel charcuterie, dus moet je dat al niet meer kopen. Dus je moet niet veel meer zelf gaan bij kopen. Als je creatief bent, dan is er veel meer geld over. Anders (zonder voedselhulp) kom ik niet toe als ik alle andere kosten heb betaald. (alleenstaande moeder, 30 jaar)

Voedselhulp vult in heel veel gevallen een tijdelijk 'tekort' op. Het is een welkome aanvulling tijdens of kort na een moeilijke periode. (medewerker sociale organisatie, Antwerpen)

Dankzij voedselhulp kunnen deze mensen overleven. Het geldt dat ze hierdoor uitsparen, kunnen ze aanwenden voor andere noodzakelijke dingen, zoals kleding en schoolgeld. (medewerker voedselverdeelpunt, Antwerpen)

7.3. Sociaal contact en vrijetijdsbesteding

Mensen die in armoede leven, beschikken vaak over een klein sociaal netwerk. Een bezoek aan een voedselverdeelpunt of sociale kruidenier zorgt er naast de voedselhulp die ze ontvangen ook voor dat ze in contact komen met andere mensen. Mensen voelen zich gesteund doordat ze andere mensen ontmoeten die het ook moeilijk hebben. Ze herkennen hun eigen situatie bij anderen. Vaak geven medewerkers van de vereniging hen het gevoel dat ze hun situatie ter harte nemen. Het gevoel dat er oog is voor hun problemen sterkt hen.

Door het sociaal contact met de medewerkers heb je het gevoel dat je gezien wordt. (alleenstaande man, 53 jaar)

Ik zag dat ik niet alleen ben, dat er nog mensen zijn die er zelfs nog slechter aan toe zijn. (weduwe met 4 kinderen, 33 jaar)

Je kan tegen de vrijwilligers ook je problemen kwijt. (vrouw, 72 jaar)

Verenigingen organiseren soms momenten of activiteiten die het opbouwen van sociale contacten bevorderen. Dit kan gaan van het uitdelen van koffie of soep wanneer mensen op hun voedselpakket wachten tot uitstapjes of kooksessies. Uit de interviews met personen die gebruik maken van voedselhulp blijkt dat dit erg geapprecieerd wordt. De organisatie van activiteiten voor, tijdens of na de voedselbedeling zorgt ervoor dat de aandacht wordt afgeleid van de initiële reden voor het bezoek aan de desbetreffende vereniging. Dit sterkt de bezoekers in hun eigenwaarde en zorgt ervoor dat ze hun schroom overwinnen doordat een vertrouwde omgeving wordt gecreëerd.

7.4. Kledij en materiaal

Uit de interviews met personen die gebruik maken van voedselhulp blijkt dat - naast het ontvangen van voedsel - vooral het ontvangen van kledij, huishoudmateriaal en speelgoed en schoolgerief voor de kinderen hen helpt om hun leven iets makkelijker te maken.

Bepaalde organisaties die aan voedselbedeling doen, zorgen ook voor kledij en schoenen voor volwassenen en kinderen. Ook kunnen mensen er soms terecht voor allerlei materiaal, van kookpotten tot papflessen. Vooral alleenstaande ouders en jonge gezinnen getuigen hoe deze materiële hulp – als aanvulling op de voedselhulp - hun levensomstandigheden en die van hun kinderen kwaliteitsvoller maakt.

Het zijn kleine dingen, maar die helpen enorm. Dingen die ik anders voor mijn kinderen nooit zou kunnen kopen. (alleenstaande moeder, 36 jaar)

8. De organisatie en werking van voedselhulpinitiatieven: pijn- en aandachtspunten

Dit onderzoek had niet als opzet de onderzochte praktijken te beoordelen of te evalueren, maar enkele pijnpunten die sterk opvielen en uit de getuigenissen naar voren kwam, zullen in dit onderdeel terugkomen.

8.1. Machtsverhoudingen: de rol van vrijwilligers en de regels van het voedselverdeelpunt

De werking van de meeste voedselverdeelpunten steunt grotendeels op de inzet van een groep vrijwilligers. In veel gevallen zijn deze vrijwilligers geen geschoolde hulpverleners of hebben ze weinig of geen ervaring in het werken met personen die in armoede leven. Dit zorgt er bijvoorbeeld voor dat zij niet altijd goed weten hoe ze moeten omgaan met conflicten of bepaalde situaties niet kunnen plaatsen. Bovendien dichten medewerkers zich soms een machtspositie toe of hanteren ze een paternalistische houding waarbij ze ten onrechte verwachtingen stellen ten opzichte van de mensen die om voedselhulp komen. In verenigingen waar ook hulpbehoevenden meewerken als vrijwilliger, is de scheiding tussen hulpvrager en hulpverlener minder duidelijk. Dit kan de focus op paternalistische liefdadigheid deels wegnemen en geeft zelfvertrouwen aan mensen die naast hun rol als hulpvrager ook een andere rol kunnen opnemen binnen het voedselverdeelpunt.

De leidinggevende personen binnen een voedselverdeelpunt zijn vaak vrij in het opleggen van eigen regels en gebruiken. Dit zorgt soms voor machtsverhoudingen waarin bepaalde personen zelf criteria bepalen om mensen al dan niet toe te laten tot hun voedselbedeling. Zo getuigen enkele geïnterviewde respondenten hoe vrouwen die een hoofddoek dragen deze moeten afnemen om toegang te krijgen tot de voedselbedeling, een regel opgelegd door de verantwoordelijke van het voedselverdeelpunt.

In dit verband ontstaan situaties waarbij leidinggevende personen niet objectief redeneren en eigen beweegredenen om personen al dan niet de toegang te ontzeggen, laten meespelen in hun beslissingen.

Doordat personen die voedselhulp ontvangen zich in een afhankelijke positie bevinden, zijn ze genoodzaakt de opgelegde regels van het voedselverdeelpunt te volgen en hebben ze meestal geen inspraak. Hulpbehoevenden worden zo in een apathische rol geduwd waarin ze zonder meer dankbaar moeten zijn voor de hulp die ze ontvangen.

We gaan ervan uit dat mensen blij moeten zijn met wat ze krijgen, óók als ze week in week uit dezelfde EG-producten krijgen, en óók als ze producten over vervaldatum krijgen.
(medewerker voedselverdeelpunt, West-Vlaanderen)

In deze context ontstaan situaties waarbij personen de regels schijnbaar gaan gehoorzamen om hun positie als ontvanger van voedselhulp veilig te stellen. Zo getuigen verschillende geïnterviewde personen hoe ze verplicht worden om het gehele voedselpakket mee te nemen, maar enkele straten verder – uit het oog van de medewerkers van het voedselverdeelpunt - de producten die ze niet willen of kunnen consumeren op straat achterlaten of omwisselen met anderen. Voor hen kost het immers ook de prijs van een vuilniszak om de producten thuis weg te gooien.

8.2. Bestrijden van vooroordelen en discriminatie

Uit de afgenomen interviews en groeps gesprekken blijkt dat er vaak sprake is van vooroordelen, racisme en discriminatie binnen de voedselverdeelpunten. Dit komt vooral naar voren in verenigingen waar veel hulpvragers van buitenlandse herkomst komen.

Wanneer de medewerkers van een voedselverdeelpunt een discriminerende houding aannemen tegen bepaalde groepen, zoals personen van buitenlandse herkomst, zenden ze een signaal uit naar de personen die om hulp komen dat dit gedrag wordt getolereerd. Zo ontstaat er

een onderling wantrouwen tussen verschillende gebruikers, bijvoorbeeld tussen autochtone Belgen en personen van buitenlandse herkomst. Dit kan tot spanningen en conflicten leiden.

Op het moment dat er meer nood is en minder aanbod, zorgt dat onderlinge wantrouwen tussen beide groepen (allochtonen en autochtonen) voor veel onderhuidse spanningen.
(medewerker voedselverdeelpunt, West-Vlaanderen)

Een vrouw aan het onthaal zei me meteen: 'Ik ben blij dat ik eens een Belg zie.'
(alleenstaande man, 53 jaar)

De verantwoordelijke hier ziet er op toe dat er niet te veel personen van buitenlandse herkomst komen, want het is in de eerste plaats voor 'onze' mensen. (alleenstaande moeder, 30 jaar)

8.3. De opleiding van vrijwilligers

Uit het bovenstaande kunnen we opmaken dat het van belang is dat medewerkers op hun taak worden voorbereid. Kandidaten die zich – meestal vrijwillig – aandienen, zouden een leerproces moeten doormaken vooraleer ze de taak van hulpverlener opnemen.

Vrijwilligers krijgen vaak te maken met heel uiteenlopende situaties, waaronder conflicten tussen verschillende hulpvragers. Verschillende geïnterviewde respondenten hekelen de lakse houding ten opzichte van ruziemakers, mensen die misbruik maken van voedselhulp en het gebrek aan structuur en regels tijdens de voedselbedeling.

Medewerkers van verschillende voedselverdeelpunten geven de nood aan jonge vrijwilligers aan. Momenteel zien we dat de meeste vrijwilligers bij voedselverdeelpunten gepensioneerd zijn.

8.4. Een gevarieerd en gezond voedselaanbod

Het voedselaanbod van vele verdeelpunten is weinig divers en gevarieerd. Voor een groot stuk zijn deze verenigingen afhankelijk van de producten en werking van de Voedselbanken en de aangeleverde EG-producten. Vaak zijn verdeelpunten verplicht om een groot aantal producten van dezelfde soort aan te nemen, waardoor hun cliënten ook tijdens lange periodes steeds dezelfde producten krijgen.

Het probleem is niet dat het echt te veel is, maar te veel van hetzelfde. (alleenstaande man, 55 jaar)

Soms is het voedsel ook simpelweg over tijd of slecht, wat een logisch gevolg is van de distributie van overschotten aan mensen in precare situaties. Zo getuigde een vrouw tijdens de groeps gesprekken dat ze soms beschimmelde koffiekoeken meekreeg, die ze niet durfde op te eten. Een andere aanwezige vulde aan dat ze diezelfde vervallen producten soms toch op at ondanks tekenen van verval.

Om hun aanbod gezonder en meer gevarieerd te maken doen veel verenigingen een beroep op lokale handelaars, supermarkten of veilingen. Zeker nu de Europese voedselhulp fel dreigt te dalen, is een belangrijke rol weggelegd voor deze lokale actoren. Binnen de voedselverdeelpunten gaan stemmen op voor een nieuwe en modernere vorm van voedselhulp. Men wil gericht hulp bieden, volgens de vraag van de klant.

9. Voedselhulp en armoedebestrijding

De meerderheid van de bevroegde medewerkers bij voedselverdeelpunten is van oordeel dat voedselhulp niet kan bijdragen tot het structureel oplossen van armoede. Voedselbedeling is een vorm van tijdelijke noodhulp, een overbrugging, die mensen in een crisissituatie moet bijstaan. Meer en meer mensen geraken echter blijvend afhankelijk van voedselhulp.

De bedeling van voedselpakketten is slechts een oplossing voor een deelaspect van de noodsituatie waarin de gebruiker zich bevindt, het is een druppel op een hete plaat. (medewerker voedselverdeelpunt, Oost-Vlaanderen)

Voedselhulp kan en moet alleen een tijdelijke noodoplossing zijn. Structureel, op lange termijn, lost voedselhulp niets op. Hierdoor erodeert men de waardigheid van de armen en stigmatiseert men hen nog meer. De maatschappij moet voorkomen dat voedselhulp wordt geïnstitutionaliseerd. (medewerker voedselverdeelpunt, Antwerpen)

Voedselhulp kan de armoede enkel een heel klein beetje verlichten. (medewerker voedselverdeelpunt, Antwerpen)

Het is evident dat dit geen structurele oplossing is. Men kan wel blijven voedselhulp geven zodat het een structureel iets wordt, maar dat is geen oplossing voor armoede. Betere

kansen tot deelname aan de arbeidsmarkt, de herverdeling van middelen, enzomeer zijn betere structurele oplossingen. (medewerker voedselverdeelpunt, West-Vlaanderen)

Voedsel op zich is geen oplossing, wel een aanvulling. In wezen helpt het hen niet vooruit. Het is pas de activiteit die men verder aanbiedt die mensen effectief vooruit helpt: onthaal, informatie en advies, ontmoeting, activiteit, participatie, enz. ... Voedselhulp biedt alleen een mogelijkheid om in contact te komen met mensen in armoede om van daaruit processen aan te gaan. Het is enkel een opstap, absoluut geen einddoel. (directeur sociale organisatie, Antwerpen)

Uit de interviews en groeps gesprekken blijkt dat niemand kan getuigen dat diens situatie is verbeterd door het ontvangen van voedselhulp. Veel mensen die gebruikmaken van voedselhulp hebben een schuldenlast. De kleine bedragen die kunnen uitgespaard worden door het ontvangen van voedselhulp, verdwijnen al snel in andere kosten. Vaak bevinden mensen zich in een vicieuze cirkel waar ze zonder structurele hulp niet uitgeraken. Enkele respondenten maken al jarenlang gebruik van voedselhulp, toch zijn hun levensomstandigheden niet veranderd doorheen de tijd.

Mijn situatie is niet verbeterd. Maar het is beter dan niets krijgen. (alleenstaande moeder zonder papieren, 38 jaar)

Je blijft gewoon op hetzelfde niveau, want het leven wordt duurder. Dus je blijft het nodig hebben. Je hebt altijd nét genoeg om te overleven. (deelnemer groeps gesprek)

Helpen doet het wel, maar het zal mijn situatie niet verbeteren. (alleenstaande vrouw, 54 jaar)

Het helpt op het moment dat je behoeftig bent. Zolang mijn inkomen zo laag blijft, ben ik blij dat ik het krijg. Iedere snee brood is welkom. (deelnemer groeps gesprek)

Ik kan geld uitsparen op voedsel, maar mijn situatie is niet verbeterd. Er komen immers steeds meer rekeningen. (alleenstaande moeder, 30 jaar)

Ik ontvang al meer dan 10 jaar voedselhulp. Mijn leven is niet makkelijker geworden, maar wel draaglijker. (alleenstaande man, 60 jaar)

10. Conclusies

Het voorliggende rapport heeft zich zoveel mogelijk trachten te beperken tot een beschrijvende analyse van wat naar voren kwam uit de bevragingen. Slechts af en toe legden we vanuit achtergrondkennis verbanden die niet vanuit het materiaal zelf duidelijk zichtbaar waren. In deze conclusie willen we de bevindingen niet enkel samenvatten maar ook kort reflecteren op hun betekenis voor armoedebestrijding.

De eerste vaststelling is dat er een absolute stijging is in het aantal mensen dat gebruikmaakt van voedselbedeling. Bij stijging in de totaalcijfers van de voedselbanken kan de hypothese nog bestaan dat dit komt door een stijging in het aantal verdeelpunten zelf, maar onze bevraging bij bestaande bedelpunten toont dat er meer aan de hand is. Dit kan komen door meer bekendheid van de bedeelcentra, maar zeker ook door een stijging van bestaansonzekerheid in Vlaanderen. Er is demografisch geen duidelijk doelpubliek, zowat alle gezinstypen en leeftijden maken gebruik van deze hulp, al is er wel een stijging van het aantal jonge mensen. De hulp van de voedselbanken bereikt zowel mensen van Belgische als andere origine, waarvan de eerste de meerderheid vormt. Gezien de aard van hun problemen speelt voedselbedeling een bijzondere rol voor mensen met schulden en mensen zonder papieren.

Mensen gebruiken de voedselbedeling in de eerste plaats omwille van geldtekort. In termen van noden komt dit in de meeste gevallen overeen met de nood aan een systematische aanvulling op het inkomen, vaak bij mensen die leven van een uitkering. Dit helpt hun overlevingsstress te verminderen en voegt een aantal producten die men niet zelf zou kopen toe aan de voeding. We merken op dat voedselbedeling vaak samen gaat met de bedeling van andere goederen (zoals kleren), wat de klanten sterk waarderen. Een veel minder voorkomende reden tot gebruik is acute honger. Samen met andere vaststellingen doet dit ons besluiten dat het beeld dat voedselbedeling hoofdzakelijk om (tijdelijke) noodhulp in crisissituaties gaat, niet houdbaar is. De weliswaar nog steeds bestaande nood aan hulp in crisissituaties stelt zich vooral bij personen die geen toegang hebben tot andere hulpmiddelen, in het bijzonder mensen zonder papieren. Wanneer we de verschillende bevragingen vergelijken is sociaal contact doorgaans geen motief om naar voedselbedeling te gaan. Voor mensen die reeds klant zijn voorzien de verenigingen soms wel in die nood, door het contact met de medewerkers en solidariteit onder de gebruikers. In het specifieke geval van immigranten kunnen de meer uitgebouwde werkingen en randactiviteiten helpen bij de integratie.

De gebruikers van voedselhulp ervaren hun positie vaak als vernederend maar noodzakelijk (ze zouden anders niet komen), al ziet een kleine minderheid de hulp als een vanzelfsprekend recht.

Doorgaans is er initieel een sterk gevoel van schaamte, al verminderd dit met de tijd, en kan dit in sommige gevallen omslaan naar een positief gevoel van gesteund te worden. De houding van de vrijwilligers heeft een grote invloed op hoe vernederend het moeten aanschrijven voor eten is, en wederzijds respect wordt zeer op prijs gesteld.

Het effectieve gebruik van het voedsel blijkt niet zonder problemen te zijn. Het eten in een voedselpakket is, uitzonderingen daargelaten, vaak eenzijdig en ondanks goede wil niet altijd van goede kwaliteit. Zo is het niet evident om het bedeelde voedsel, waarvan een aanzienlijk deel rond de vervaldatum zit en/of teveel van hetzelfde product is, tijdig te consumeren of te bewaren. Het onderling ruilen of schenken van voedsel is voor veel mensen een oplossing, maar sommige verdeelpunten verbieden dit expliciet. Aspecten als dieet (bij ziekte), vervoer, (verantwoorde) opslag en bereiding kunnen problematisch zijn in de materiële context van armoede. Hierbij is het belangrijk in te zien dat optimaal gebruikmaken van deze hulp niet voor iedereen werkt, ironisch genoeg voor de allerarmsten het minst.

Hoewel dit onderzoek geen evaluatie van verenigingen is, suggereerden we een aantal punten waar verbetering mogelijk is of die aandacht behoeven. Zo vielen de soms vreemde machtsverhoudingen tussen bedeler en gebruiker van voedselhulp op, alsook noteerden we bij momenten uitingen van vooroordelen en racisme bij zowel hulpverleners als cliënteel. Verder moet gezegd worden dat de kwaliteit van het voedsel, ondanks de logistieke inspanningen van de voedselbanken, soms slecht is. Een gezonder aanbod is volgens velen wenselijk, maar is voor verschillende verenigingen met de beschikbare mankracht en middelen moeilijk haalbaar. Dit onderzoek is in deze context relevant omdat het kijkt naar de gemiddelde praktijk en niet enkel naar de zogenaamde 'beste praktijken'.

De meeste vrijwilligers en gebruikers zijn het eens dat voedselbedeling geen oplossing kan zijn voor armoede en maar in geringe mate bijdraagt tot structurele armoedebestrijding. Het is belangrijk te vermelden dat de voedselhulp voor verschillende verenigingen slechts één aspect van de werking is, die op basis hiervan niet beoordeeld mogen worden aangezien wij voedselhulp isoleren. Aangename neveneffecten als sociaal contact daargelaten, helpt het bij de integratie van enkele specifieke groepen, en kan het soms dienen als overbrugging van crisissituaties. Maar vandaag gaat voedselbedeling in Vlaanderen hoofdzakelijk over het systematisch ondersteunen van mensen met een permanent gebrek aan inkomen.

Samenvattend kunnen we stellen dat voedselbedeling voor steeds meer mensen niet de oplossing *voor*, maar een deel *van* de ervaring van armoede aan het worden is. Deze ervaring is in verschillende gevallen problematisch, maar we willen dit zeker niet formuleren in termen van schuld. Veel problemen, zoals met de bruikbaarheid van het voedsel, lijken voort te komen uit het

model waarin vrijwilligers via het bedelen van onverkoopbare overschotten verantwoordelijk zijn voor het ledigen van bestaansonzekerheid.

Bibliografie

De Standaard (2013-03-17). *Meer voedselpakketen uitgedeeld dan na WO II.*

Driessens, K., et al. (2012). *Actie-Onderzoek naar de integrerende en activerende mogelijkheden van voedselbedeling door het actief betrekken van gebruikers.* POD Maatschappelijke Integratie.

Ghys, T. (2012). De ambigue rol van voedselbanken. In: Dierckx, D., Oosterlynck, S., Coene, J. en Van Haarlem, A. (Eds.), *Armoede en sociale uitsluiting: Jaarboek 2012.* Antwerpen: Acco.

OVAM (2012), *Voedselverlies in ketenperspectief.* Mechelen: OVAM.

Van Haarlem, A., Coene, J. (2012). Armoede en sociale uitsluiting ontcijferd. In: Dierckx, D., Oosterlynck, S., Coene, J., Van Haarlem, A. (Eds.). *Armoede en sociale uitsluiting: Jaarboek 2012.* Antwerpen: Acco.

Bijlagen

Bijlage 1: Verenigingen die een vragenlijst instuurden

(tussen haakjes het aantal ontvangen vragenlijsten per vereniging, indien meer dan één)

Antwerpen

1. Filet Divers vzw; Antwerpen
2. De Toevlucht vzw; Vorselaar
3. De Toevlucht vzw; Westerlo
4. CKG Koraal; Schoten (*geen voedselverdeelpunt)
5. Al-Ikram vzw; Antwerpen
6. Buurtwerk Rozemaai; Antwerpen
7. S.O.S. Hulpbetoon vzw; Mechelen
8. C-Dienst vzw; Borgerhout (3)
9. Taalfabet vzw; Wijnegem (*geen voedselverdeelpunt)
10. Welzijnsschakel Boom
11. Sociaal Centrum – Lokaal Steunpunt Vrijwilligerswerk vzw; Mechelen
12. Hulpcentrum Vierde Wereld; Heist-op-den-Berg
13. Onthaal Sint Antonius; Antwerpen
14. Sint-Vincentiusvereniging Heilig Sacrament; Berchem
15. Sint-Vincentiusvereniging Sint-Hubertus; Berchem
16. CKG De Kleine Vos vzw; Borgerhout
17. Sociale kruidenier 't Winkeltje - Sociaal Winkelpunt ACW vzw; Merksem
18. Tele-dienst vzw; Antwerpen
19. Nachtopvangcentrum De Biekorf; Antwerpen (*geen voedselverdeelpunt)
20. Sint-Vincentiusvereniging Sint-Jacobus; Antwerpen
21. Sint-Vincentiusvereniging Conferentie Mechelen-Noord
22. Sint-Vincentiusvereniging Mechelen-Zuid
23. Welzijnsschakel Hoboken
24. Welzijnsschakel Tochtgenoten; Hemiksem
25. Moeders voor Moeders vzw; Antwerpen
26. Sociale kruidenier Heist-op-den-Berg
27. Welzijnsschakel Lint - Werkgroep Kiemen; Lint
28. SOS HULP AAN MENSEN IN NOOD (HAMIN) vzw; Deurne (bezorgden ook hun cijfergegevens 2012)
29. Welzijn Stuivenberg vzw; Antwerpen (bezorgden hun opinie a.h.v. een open brief die ze in december 2012 schreven)

West-Vlaanderen

30. Beschut Wonen De Bolster vzw; Kortrijk
31. CKG Don Bosco vzw; Kortrijk
32. Centrum Jongeren en Gezinsbegeleiding Kortrijk
33. Food 4 All vzw; Zwevegem
34. TasToe vzw; Wevelgem
35. 't Snuffeltje vzw; Hulste

36. Voedselafhaalpunt 't Kelderke; Waregem
37. Sociale kruidenier Het Toemaatje; Menen

Oost-Vlaanderen

38. Het Noodwinkeltje vzw - Sint-Vincentius afdeling Zele
39. Centrum voor Kansarmen vzw; Oudenaarde
40. B-Asiel; Beveren
41. De Toevlucht vzw - Welzijnsschakel; Aalter
42. Auxilior 2000 vzw; Ronse
43. OCMW Maldegem
44. Wijkcentrum De Kring; Eeklo
45. Welzijnsschakels vzw Sint-Niklaas
46. Contactcentrum vzw; Deinze

Limburg

47. Sint-Vincentiusvereniging Kiewit; Hasselt
48. Sint-Vincentiusvereniging De Kleine Drempel; Bree (2)
49. Sint-Vincentiusvereniging O.L.V. Sint-Truiden
50. Sint-Vincentiusvereniging Houthalen-Helchteren
51. Sint-Vincentiusvereniging Maasmechelen
52. Sint-Vincentiusvereniging Dilsen-Stokkem
53. Sint-Vincentiusvereniging Kortesseem
54. Sint-Vincentiusvereniging Gingelom
55. Sint-Vincentiusvereniging Vliermaal
56. Sint-Vincentiusvereniging Borgloon
57. Sint-Vincentiusvereniging Sint-Pieter; Nieuwekerken
58. Sint-Vincentiusvereniging Kindsheid Jesu; Lummen
59. Sint-Vincentiusvereniging Zonhoven
60. Sint-Vincentiusvereniging Lommel
61. Sint-Vincentiusvereniging Martinusconferentie Genk (bezorgden hun jaarverslag 2012)

Vlaams-Brabant

62. Half Weg vzw; Herent
63. Bezorgd om Mensen (B.O.M.) vzw; Tienen
64. CAW regio Vilvoorde
65. Voedselhulp Overijse vzw; Overijse
66. Storzo vzw – KDV De Kaboutertjes; Zoutleeuw
67. Leren Ondernemen vzw – Sociale kruidenier Leuven (2)
68. Kommaraf vzw; Aarschot

Bijlage 2: Overzicht gegevens respondenten die gebruik maken van voedselhulp

Geslacht

Geslacht	man	vrouw
Aantal	7	11

Leeftijdscategorieën

Leeftijd	20-25	25-30	30-35	35-40	40-45	45-50	50-55	60+
Aantal	1	2	3	4	1	0	3	4

Nationaliteit

Nationaliteit	Belgische	Servische	Nepalese	Kameroense	Guinese	Nigeriaanse	Ghanese
Aantal	12	1	1	1	1	1	1

Persoonlijke kenmerken

Huurders totaal	15
Huurders sociale woning	3
Eigenaars	1
Inwonend bij vrienden	2
Niet-actieven	17
Zonder papieren	6
Alleenstaande mannen	5
Alleenstaande vrouwen	3
Alleenstaande moeders	6
Samenwonend met partner	1
Samenwonend met partner en kinderen	3

Bijlage 3: Groepsgesprekken met armenverenigingen

- Groepsgesprek 1: 09-04-2013
Vereniging: De Doorzetters
Plaats: Antwerpen
Aantal aanwezigen: 14

- Groepsgesprek 2: 10-04-2013
Vereniging: Filet Divers
Plaats: Antwerpen
Aantal aanwezigen: 8

- Groepsgesprek 3: 11-04-2013
Vereniging: Warm Hart
Plaats: Houthalen, Limburg
Aantal aanwezigen: 5